

ژئوپلیتیک افغانستان

و تحولات منطقه‌ای غرب آسیا

دکتر جعفر حق پناه

دکتر محمد رحیمی

www.ketab.ir

انتشارات دانشگاه امام صادق (علیه السلام)
تهران: بزرگراه شهید چمران،
پل مدیریت
تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲
صندوق پستی: ۱۵۹-۱۴۶۵۵
E-mail: isu.press@yahoo.com

دانشگاه امام صادق

ژئوپلیتیک افغانستان و تحولات منطقه‌ای غرب آسیا ■ تألیف: دکتر جعفر حق‌پناه و دکتر محمد رحیمی
ناشر: دانشگاه امام صادق (ع) ■ ویراستار ادبی: نادر احمدی ■ چاپ اول: ۱۳۹۰ ■ قیمت: ۷۰۰۰۰ ریال
شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه ■ چاپ و صحافی: زلال کوثر ■ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۰۴۸-۷
همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

سرشناسه: حق‌پناه، جعفر، ۱۳۴۸ -
عنوان و نام پدیدآور: ژئوپلیتیک افغانستان و تحولات منطقه‌ای غرب آسیا/ جعفر حق‌پناه، محمد رحیمی.
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری: ۳۶۲ ص: مصور، نقشه، جدول، نمودار.
فروست: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع). سیاست
شابک: ۷۰۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۰۴۸-۷
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: واژه‌نامه.
یادداشت: کتابنامه.
یادداشت: نمایه.
موضوع: افغانستان
موضوع: افغانستان — سیاست و حکومت — دخالت خارجی
موضوع: افغانستان — روابط خارجی
شناسه افزوده: رحیمی، محمد، ۱۳۳۷ -
شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۰ ۷۳۶/۴۵۱/۵ DS
رده بندی دیویی: ۹۵۸/۱
شماره کتابشناسی ملی: ۶۳۱۷۱۹۱

فهرست مطالب

۱۵.....	سخن ناشر
	بخش اول: بحث نظری
۱۹.....	فصل اول: کلیات پژوهش
۱۹.....	مقدمه
۲۲.....	پرسش‌های تحقیق
۲۳.....	پیشینه تحقیق
۳۰.....	مدل تحلیلی
۴۰.....	روش تحقیق
۴۴.....	سازماندهی پژوهش
۵۱.....	فصل دوم: ژئوپلیتیک و چرخه‌های ژئوپلیتیکی
۵۱.....	گفتار اول: تعاریف و مفاهیم
۵۱.....	ژئوپلیتیک
۵۱.....	نظریات صاحب‌نظران درباره معانی و مفاهیم ژئوپلیتیک
۵۴.....	روند تحولی اندیشه و مفهوم ژئوپلیتیک
۶۱.....	رویکردهای تاریخی به ژئوپلیتیک
۶۸.....	ژئوپلیتیک پست‌مدرن
۷۰.....	چرخه ژئوپلیتیکی
۷۲.....	اهمیت شناخت چرخه‌های ژئوپلیتیکی در مطالعات دوره‌های تاریخی ژئوپلیتیک
۷۳.....	نتیجه‌گیری
۷۴.....	گفتار دوم: نظم و گذار ژئوپلیتیکی
۷۴.....	نظم ژئوپلیتیکی
۷۴.....	مفهوم نظم ژئوپلیتیکی
۷۶.....	ویژگیهای دوره‌های نظم ژئوپلیتیکی
۸۰.....	ویژگیهای عمومی دوره نظم

۸۱	دوره‌های نظم ژئوپلیتیک در قرن بیستم
۸۲	گذار ژئوپلیتیک
۸۲	اهمیت دوره‌های گذار ژئوپلیتیک
۸۳	ویژگی‌های دوره گذار ژئوپلیتیک
۸۹	چرخه گذار ژئوپلیتیک
۸۹	دوره‌های گذار ژئوپلیتیک در قرن بیستم
۸۹	گذار بزرگ (جنگ‌های جهانی اول و دوم)
۹۰	گذار ژئوپلیتیک پس از جنگ سرد
۹۰	نتیجه‌گیری

بخش دوم: بررسی شکل‌گیری ژئوپلیتیک افغانستان در غرب آسیا

۹۵	فصل سوم: ویژگی‌های ژئوپلیتیک افغانستان
۹۵	گفتار اول: علت وجودی و بنیان کشور افغانستان
۹۶	علت وجودی کشور افغانستان
۹۷	الف. نظریه ناسیونالیسم پشتون
۱۰۴	ب. جدایی از ایران و شکل‌گیری افغانستان
۱۰۹	ج. نظریه افغانستان به مثابه دولت حائل
۱۱۲	احمدشاه ابدالی و اولین دولت متمرکز افغانی
۱۱۶	گفتار دوم: ویژگی‌های ژئوپلیتیک افغانستان
۱۱۶	عوامل ثابت
۱۲۸	عوامل متغیر
۱۳۷	تأثیرگذاری نظام بین‌الملل
۱۳۹	جمع‌بندی
۱۴۲	گفتار سوم: پیوندهای ژئوپلیتیک افغانستان و غرب آسیا
۱۴۳	شرایط ژئوپلیتیک منطقه غرب آسیا
۱۴۵	ویژگی‌های منطقه غرب آسیا
۱۴۷	ضرورت همگرایی در غرب آسیا
۱۴۸	امکانات، فرصتها
۱۵۰	موانع تحقق همگرایی منطقه‌ای غرب آسیا
۱۵۰	چالش‌های برون‌زا
۱۵۱	چالش‌های درون‌زا
۱۵۳	مسائل منطقه‌ای غرب آسیا

منطقه‌گرایی در غرب آسیا	۱۵۵
جایگاه افغانستان در غرب آسیا	۱۵۹
چارچوب تحلیلی	۱۶۰
حوزه‌های ژئوپلیتیکی مرتبط با افغانستان	۱۶۴

بخش سوم: بازتابی تحولات سیاسی افغانستان در دوره‌های نظم و گذار ژئوپلیتیکی قرن بیستم

فصل چهارم: ژئوپلیتیک بازی بزرگ	۱۶۹
گفتار اول: ژئوپلیتیک استعماری و بازی بزرگ	۱۶۹
اوضاع بریتانیا و روسیه در دوره بازی بزرگ	۱۷۰
ویژگیهای ژئوپلیتیکی بازی بزرگ	۱۷۱
بازی بزرگ به مثابه نظم ژئوپلیتیکی	۱۷۱
تأثیرات بازی بزرگ در غرب آسیا، ایران و افغانستان	۱۷۳
نظم ژئوپلیتیک ایران و افغانستان در غرب آسیا	۱۷۴
نخبگان افغان و استراتژیهای متفاوت در سیاست‌گذاری	۱۷۵
گفتار دوم: بازتابی تحولات سیاسی افغانستان در بازی بزرگ	۱۷۷
تحولات سیاسی در مقیاس ملی	۱۷۷
تحولات سیاسی در مقیاس منطقه‌ای	۱۸۳
انزوای منطقه‌ای و درگیریهای مرزی با کشورهای همسایه	۱۸۴
محصور شدن در خشکی و وابستگی به کشورهای همسایه در دسترسی به دریا	۱۸۴
تحولات سیاسی در مقیاس جهانی	۱۸۶
شناسایی افغانستان به منزله منطقه حائل در رقابت دو امپراطوری روسیه و بریتانیا	۱۸۶
جمع‌بندی	۱۸۸
فصل پنجم: گذار بزرگ (جنگ جهانی اول و دوم)	۱۹۱
گذار بزرگ، دگرگونیهای بزرگ (جنگهای جهانی اول و دوم)	۱۹۱
ویژگیهای ژئوپلیتیکی گذار بزرگ	۱۹۲
جنگ جهانی اول و دوم به مثابه گذار ژئوپلیتیک	۱۹۳
فاصله جنگ جهانی اول و دوم	۱۹۴
بی‌نظم بودن نظام بین‌الملل	۱۹۷
بالا رفتن قدرت تصمیم‌گیری کشورهای کوچک	۱۹۸
تغییرات در نقشه جغرافیای سیاسی جهان	۱۹۸
گذار بزرگ و تأثیر آن بر جغرافیای منطقه	۱۹۹

۱۹۹	رویکردهای ایران و افغانستان به گذار بزرگ
۱۹۹	تحولات سیاسی در مقیاس ملی
۱۹۹	نخبگان سیاسی افغان بین دو جنگ جهانی: شاه مستبد و نوگرا، دوره استبداد و آزادی
۲۰۰	شکست اصلاحات و انزوای افغانستان و استبداد افغانی در زمان دولتمردان بعدی
۲۰۱	بازنمایی تحولات سیاسی افغانستان، انزوا تا استقلال و جایگاه منطقه‌ای افغانستان
۲۰۲	مراحل و مذاکرات استقلال‌طلبی
۲۰۸	تحولات سیاسی در مقیاس منطقه‌ای
۲۰۸	املاالله و بازیابی جایگاه منطقه‌ای افغانستان پس از دوره ابدالی
۲۰۸	برقراری روابط با همسایگان و خروج از انزوا
۲۰۹	تحولات سیاسی در مقیاس جهانی
۲۰۹	همراهی با جنبش‌های استقلال‌طلبانه مسلمانان شبه قاره
۲۱۱	جمع‌بندی
۲۱۵	فصل ششم: ژئوپلیتیک جنگ سرد
۲۱۶	ویژگیهای ژئوپلیتیک جنگ سرد
۲۱۶	علل آغاز جنگ و ریشه‌های جنگ سرد
۲۱۹	مراحل جنگ سرد
۲۲۳	جنگ سرد به مثابه یک دوره نظم
۲۲۵	جنگ سرد و کشورهای منطقه: ایران و پاکستان
۲۲۶	افغانستان و جنگ سرد: از دولت مشروطه تا جمهوری و الگوی مارکسیستی دولت
۲۲۸	از سیاست بی‌طرفی تا اشغال: تحولات سیاسی افغانستان در جنگ سرد
۲۲۸	تحولات سیاسی در مقیاس ملی
۲۳۰	اشغال افغانستان توسط اتحاد شوروی
۲۳۸	تحولات سیاسی در مقیاس منطقه‌ای
۲۴۶	تحولات سیاسی در مقیاس جهانی
۲۵۱	جمع‌بندی
۲۲۵	فصل هفتم: گذار به جغرافیای بنیادگرایی و تروریسم
۲۲۵	به سوی نظم جدید
۲۵۶	ویژگیهای گذار پس از جنگ سرد
۲۵۹	دوران پس از جنگ سرد به مثابه دوران گذار
۲۶۰	خلاء قدرت ناشی از پایان جنگ سرد و فراموشی افغانستان
۲۶۲	دخالت قدرتهای درجه دو منطقه‌ای در افغانستان

۲۶۳	ناکارآمدی مجاهدین و طالبان در دولت‌سازی.....
۲۶۵	طالبان بنیادگرا و تروریسم بین‌المللی القاعده.....
۲۶۸	جغرافیای بنیادگرایی و تروریسم بین‌الملل.....
۲۶۸	تحولات سیاسی در مقیاس ملی.....
۲۶۹	تحولات سیاسی در مقیاس منطقه‌ای.....
۲۷۱	پیروزی ناپایدار پاکستان؛ افغانستان به منزله ایالت پنجم.....
۲۷۲	تحولات سیاسی در مقیاس جهانی.....
۲۷۴	شکل‌گیری جغرافیای بنیادگرایی و تروریسم پس از جنگ سرد.....
۲۷۷	دوره گذار پس از جنگ سرد و ژئوتروریسم.....
۲۸۰	جمع‌بندی.....
۲۸۳	فصل هشتم: نظم نوین جهانی.....
۲۸۳	نظم نوین جهانی به مثابه یک نظم ژئوپلیتیکی.....
۲۸۶	نقد‌ها و نظریه‌ها؛ ادامه گذار یا نظم جدید.....
۲۸۸	نخبگان افغان و توافق در پذیرش نظم نوین.....
۲۹۰	مبارزه با تروریسم بین‌المللی و بنیادگرایی؛ تحولات سیاسی افغانستان در نظم نوین جهانی.....
۲۹۰	تحولات سیاسی در مقیاس ملی.....
۲۹۲	تحولات سیاسی در مقیاس منطقه‌ای.....
۲۹۷	تحولات سیاسی در مقیاس جهانی.....
۲۹۸	اهمیت افغانستان در ژئواستراتژی ایالات متحده.....
۲۹۹	تلاقی تروریسم و بنیادگرایی.....
۳۰۰	بهبود موقعیت ژئواکونومیک افغانستان.....
۳۰۰	نهمین‌های مشترک استراتژیکی سیستم‌های تابع (ایران، چین، هند و روسیه).....
۳۰۱	اثرگذاری بر سیستم‌های جغرافیایی منطقه‌ای.....
۳۰۲	اثرگذاری بر سیستم منطقه‌ای جنوب آسیا.....
۳۰۵	اثرگذاری بر سیستم منطقه‌ای خلیج فارس در غرب آسیا.....
۳۰۶	اثرگذاری بر سیستم منطقه‌ای چین.....
۳۰۷	سیستم منطقه‌ای آسیای مرکزی.....
۳۱۱	نتیجه‌گیری.....
۳۱۵	فصل نهم: نتیجه‌گیری.....
۳۲۲	آزمون فرضیه‌ها.....
۳۲۳	دوره گذار بزرگ.....
۳۲۴	دوره جنگ سرد.....

۳۲۵	دوره گذار پس از جنگ سرد
۳۲۷	دوره نکوین نظم نوین
۳۳۰	چشم‌انداز فرارو
۳۳۱	در سطح منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای
۳۳۵	در سطح ملی و سیاست داخلی
۳۴۱	منابع و مآخذ
۳۵۱	فهرست اعلام

www.ketab.ir

فهرست جداول

- جدول شماره (۱). ویژگیهای دوره‌های نظم و گذار ژئوپلیتیکی..... ۳۳
- جدول شماره (۲). درک نخبگان سیاسی افغان در جهت‌دهی به تحولات سیاسی افغانستان در قرن بیستم..... ۳۴
- جدول شماره (۳). شاهان افغان و ذهنیت ایشان در جهت‌دهی به تحولات سیاسی افغانستان در سطوح (ملی، منطقه‌ای و جهانی)..... ۳۵
- جدول شماره (۴). نخست‌وزیران افغان و تأثیر ذهنیت ایشان در جهت‌دهی تحولات سیاسی افغانستان در سطوح (ملی، منطقه‌ای و جهانی)..... ۳۶
- جدول شماره (۵). درک و ذهنیت روسای جمهور افغانستان و تأثیر آن بر ماهیت تحولات سیاسی افغانستان در سطوح (ملی، منطقه‌ای و جهانی)..... ۳۷
- جدول شماره (۶). تحولات سیاسی افغانستان در قرن بیستم در مقیاس ملی..... ۳۸
- جدول شماره (۷). تحولات سیاسی افغانستان در قرن بیستم در مقیاس منطقه‌ای..... ۳۹
- جدول شماره (۸). تحولات سیاسی افغانستان در قرن بیستم در مقیاس جهانی..... ۴۰
- جدول شماره (۹). تعداد نیروهای خارجی مستقر در افغانستان بر اساس آمار مهرماه سال ۱۳۸۸ سازمان ناتو..... ۲۹۱
- جدول شماره (۱۰). تقسیم‌بندی تحولات سیاسی افغانستان در قرن بیستم..... ۳۳۰

فهرست اشکال و نمودارها

- شکل شماره (۱). مدل تحلیلی چگونگی تأثیر گذاری دوره‌های نظم و گذار ژئوپلیتیکی بر تحولات سیاسی افغانستان در قرن بیستم..... ۳۲
- شکل (۲). افغانستان در بازی بزرگ، در نمایش کل‌نوی افغانستان بین روسیه (خرس) و بریتانیا (شیر) (دالسی، رولنج، ۱۳۷۹)..... ۱۱۱
- نمودار شماره (۱). متغیرهای ایجاد همگرایی منطقه‌ای در غرب آسیا..... ۱۵۴
- نمودار شماره (۲). پیوستگی منطقه‌ای افغانستان در غرب آسیا..... ۱۶۴
- نمودار شماره (۳). رابطه شکل‌گیری بازی بزرگ بین روسیه و بریتانیا با ژئوپلیتیک دولت استعماری..... ۱۸۷
- نمودار شماره (۴). استراتژی نظامی - امنیتی جنگ سرد و تأثیر آن بر ماهیت خاص ژئوپلیتیک جنگ سرد..... ۲۴۸
- نمودار شماره (۵). شمای تحلیلی علل حمله اتحاد جماهیر شوروی به افغانستان تحت تأثیر رقابت ژئوپلیتیکی جنگ سرد..... ۲۵۰
- نمودار شماره (۶). مدل تحلیلی رابطه بین ژئوپلیتیک و تروریسم در شکل‌گیری جغرافیای تروریسم در افغانستان..... ۲۷۷
- نمودار شماره (۷). رابطه بین تروریسم جغرافیایی، ژئوپلیتیک نظم نوین و خلاء قدرت پس از جنگ..... ۲۷۹
- نمودار شماره (۸). جایگاه ژئواستراتژیک افغانستان و تأثیرپذیری متقابل آن با سیستم‌های منطقه‌ای و رابطه آن با استراتژی نظم نوین جهانی..... ۳۱۰
- نمودار شماره (۹). شمای تحلیلی دوره‌های نظم و گذار ژئوپلیتیکی و تأثیر آن بر حوزه جغرافیایی افغانستان و غرب آسیا..... ۳۲۱

فهرست نقشه‌ها

- نقشه شماره (۱). ناهمواری‌های افغانستان..... ۱۲۶
- نقشه شماره (۲). تقسیم‌بندی مناطق جغرافیایی افغانستان بوسیله شبکه رودخانه‌ها..... ۱۲۸
- نقشه شماره (۳). تراکم جمعیت در نواحی مختلف جغرافیایی افغانستان..... ۱۳۰
- نقشه شماره (۴). منابع معدنی و سرزمین‌های قابل استفاده در افغانستان..... ۱۳۳
- نقشه شماره (۵). تقسیمات جغرافیایی اقوام افغانستان..... ۱۳۵
- نقشه شماره (۶). نقشه تقسیمات جغرافیایی زبانی در افغانستان..... ۱۳۵
- نقشه شماره (۷). خاورمیانه بزرگ؛ کشورهای اساسی مشخصات قومی..... ۱۳۷
- نقشه شماره (۸). مناطق درونی و بیرونی افغانستان برای همکاری‌های بین‌المللی و منطقه‌ای و موقعیت افغانستان در قلب آسیا..... ۱۴۲
- نقشه شماره (۹). کشورهای حوزه غرب آسیا..... ۱۶۵
- نقشه شماره (۱۰). مراحل ترسیم مرزهای افغانستان با کشورهای همسایه..... ۱۷۹
- نقشه شماره (۱۱). منابع تنش جغرافیایی بین‌المللی درباره کشور فرضی به نام هیاتیک..... ۱۸۵
- نقشه شماره (۱۲). نقشه اروپا در جنگ جهانی اول (۱۹۱۴) کشورهای محور و کشورهای متفقین..... ۲۱۰
- نقشه شماره (۱۳). نقشه اروپا در جنگ جهانی دوم (۱۹۴۴)..... ۲۱۰
- نقشه شماره (۱۴). نقشه فرضی جدید افغانستان در صورت لغو معاهده دیوراند و الحاق پشتونستان پاکستان به افغانستان..... ۲۴۳
- نقشه شماره (۱۵). سیاست بی‌طرفی افغانستان در دوران جنگ سرد..... ۲۴۹
- نقشه شماره (۱۶). افغانستان پس از کودتای حزب دموکراتیک خلق در گروه کشورهای سوسیالیستی بلوک شرق..... ۲۴۹
- نقشه شماره (۱۷). افغانستان و کشورهای عضو همکاری‌های اقتصادی منطقه آسیای مرکزی..... ۲۹۳
- نقشه شماره (۱۸). افغانستان و کشورهای عضو همکاری‌های جنوب آسیا - سارک..... ۲۹۴
- نقشه شماره (۱۹). افغانستان و کشورهای عضو سازمان همکاری‌های شانگهای..... ۲۹۴
- نقشه شماره (۲۰). افغانستان و کشورهای عضو اکر..... ۲۹۵
- نقشه شماره (۲۱). پشتونستان آزاد، شامل نیمی از وسعت پاکستان و افغانستان..... ۲۹۷
- نقشه شماره (۲۲). افغانستان در مرکز سازمان‌ها و گروه‌بندی‌های منطقه‌ای..... ۳۳۸
- نقشه شماره (۲۳). افغانستان در مرکز چهار منطقه پرجمعیت و مهم..... ۳۳۹

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»
 وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُودَ وَ سُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
 فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ
 (قرآن کریم. سوره مبارکه النمل. آیه شریفه ۱۵)

سخن ناشر

افغانستان از جمله کشورهای مهم منطقه غرب آسیا به شمار می‌رود که با وجود موقعیت ویژگی ژئوپلیتیک و تأثیرگذاری دیرپا و همه‌جانبه بر امنیت و ثبات سیاسی کشورهای منطقه به خصوص ممالک هم‌جوار، کمتر مورد توجه پژوهشگران و تحلیل‌گران قرار گرفته و نهادهای علمی، پژوهشی و محققان مطالعات راهبردی کشور کمتر به شکل تخصصی و مستمر مسایل این کشور را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده‌اند. این در حالی است که جمهوری اسلامی ایران طی سه دهه گذشته از ناحیه مسائل افغانستان متحمل هزینه‌های سنگین سیاسی، امنیتی اجتماعی و اقتصادی شده است که استقرار و پناه دادن به میلیون‌ها تن از برادران و خواهران مسلمان و ستم دیده افغان، بدون دریافت کمترین کمک خارجی، تنها یک نمونه آن است. بر این اساس ریشه‌یابی مسایل کنونی جامعه افغان و روند شناسی و پیامدشناسی تحولات کنونی به ویژه با عنایت به یورش سهمیگن نظامی و اشغال افغانستان توسط نیروهای متحدین به رهبری ایالات متحده آمریکا و استمرار چالش و ناامنی و احیاء قدرت جریان‌های افراطی و نیز افزایش تولید مواد مخدر و تأثیرگذاری جدی بر کشورمان از این ناحیه از اهمیتی مضاعف برخوردار شده است.

با عنایت به موارد فوق دانشگاه امام صادق (ع) مطالعه و تحلیل مسایل افغانستان را همواره دنبال کرده و با برگزاری نشست‌ها و میزگردهای موضوعی، چاپ و نشر گزارش‌های علمی، پژوهشی، مقالات، پایان‌نامه‌ها و کتاب‌های تخصصی در این حوزه فعال بوده است.

در ادامه همین روند، کتاب «ژئوپلیتیک افغانستان و تحولات منطقه‌ای غرب آسیا» تألیف دیگری است که می‌کوشد در قالبی نو و از منظر دانش ژئوپلیتیک مسائل افغانستان را در پیوند با تحولات منطقه‌ای غرب آسیا تجزیه و تحلیل نماید. همکاری و نقش آفرینی کاملاً جدی محقق جوان افغان، دکتر محمد رحیمی، در تدوین پژوهش حاضر موجب غنای محتوایی هر چه بیشتر این شده است. استفاده از منابع معتبر در ایران و افغانستان و نیز مراجعه به منابع لاتین، به روز بودن داده‌ها و پرهیز از قضاوت‌های غیرعلمی و ژورنالیستی و تلاش برای کاربست رویکرد میان رشته‌ای را می‌توان از جمله ویژگی‌های این کتاب دانست.

دانشگاه امام صادق (ع) با سپاس از همه افرادی که در تدوین و چاپ این اثر همکاری نموده‌اند، مطالعه کتاب حاضر را به استادان، پژوهشگران، دانشجویان و کارشناسان مطالعات منطقه‌ای و افغانستان توصیه نموده و آمادگی خود را جهت دریافت و چاپ و نشر دیدگاه‌ها و یافته‌های علمی سایر محققان درباره موضوعات مشابه در قالب مقاله، گزارش و کتاب اعلام می‌دارد.

والله الحمد

معاونت پژوهشی دانشگاه